

המקיים בלי מעשה לוקה כי הזריעה הוי התחלת מעשה הקיום

(ח) לכאורה יש לומר שכאשר רוצים לחצות כביש בשבת במקום שעוברות מכוניות בהם נוהגים יהודים רח"ל צריך להקפיד לא לחשוב בלב מתי יעברו כבר המכוניות כדי שאוכל לעבור את הכביש כי יש בזה גדר רוצה בקיומו של איסור

(ט) כן צ"ע כאשר קונים פירות שהם שמור ונעבד בשביעית לדעת המתירים לאכול שמור ונעבד אם יש כאן גדר רוצה בקיומו של איסור והגם דדין רוצה בקיומו באיסור מובא לגבי איסורי הנאה בעיקר אולם כאן לומדים הראשונים בדין מקיים כלאים בכרם איסור רוצה בקיומו מכיון שהאיסור מקיים הוא מעשה איסור נמשך ולכן הוא גם על איסור אכילה מכיון שיש כאן מעשה איסור של קיום

(י) כמעט כל עצי התפוז בארצנו הם ספק כלאים ולכאורה יש כאן ספיקא דאורייתא ולחומרא ודעת החזו"א דיש כאן ס"ס ואפשר להתיר להם לקיים הפרדס מכיון שבתוס' הרא"ש מסתפק אם יש איסור קיום לאילנות ונשארנו בצע"ג שהרי הרא"ש בהלכות כלאים פשט את ספיקו וכתב שיש מלקות על קיום אילנות כלאים ודוחק גדול להגיה ברא"ש כמו שרוצה החזו"א להגיה כי אין מקור ויסוד להגהה זו ואין ראייה מזה שבהרא"ש מסתפק בתוס' הרא"ש שיש טעות בהלכות כלאים להרא"ש ויותר פשוט לומר שהרא"ש פשט את ספיקו ואסר קיום כלאים כדעת הרמב"ם הרכנו ירוחם והטור והשו"ע

(יא) אפילו לדעת תוס' הרא"ש המסתפק אם יש איסור קיום באילנות המורכבים י"ל שסובר כדעת הרמב"ם שהמנכש והמחפה והמשקה בכלאים לוקה שיש בזה משום זורע ולא משום מקיים וכפי שהסביר הרדב"ז דעת הרמב"ם ובזה סרה קושית הכס"מ על הרמב"ם ולפי זה גם לתוס' הרא"ש אסור לעשות מלאכות אלו בפרדס שיש בו ספק כלאים כי אין כאן ס"ס ורק ספק דאורייתא אחד

(יב) הבאנו מהפרמ"ג שכתב דדעת כל הפוסקים דאין לעשות ס"ס בידים ולכן לפי זה חקלאי הרוצה לטעת עצי תפוז צריך לעשות זאת ע"י הרכבה בחושש שלפי דעת פוסקי זמננו החליטו שאין בזה משום כלאים ולא לטעת כפי רוב רובם של עצי התפוז כיום שמורכבים על לימון או שאר מיני הדר שהם ספק כלאים שהרי אסור

דחיישי להא דאין לעשות ס"ס בידים עכ"ל ולפי האמור חקלאי שרוצה לנטוע פרדס צריך לחפש אילנות שהם ודאי לא כלאים ואסור לו אפילו לדעת החזו"א לטעת ספק ערלה ולסמוך על היתר הס"ס לכתחילה

לסכום

(א) רש"י במס' מועד קטן מפרש לר"ע שהמקיים בכלאים היינו שרואה כלאים זורע ואינו מבטלו וכן פירש הערוך ותירצנו את קושית התוס' הרי לר"ע אין לוקין על לאו שאין בו מעשה שכאן יש מעשה כי מעשה הזריעה כולל גם שם איסור מקיים וכל זמן שממשיך לצמוח לוקה על הקיום משום מעשה הזריעה

(ב) הרדב"ז לומד בדעת הרמב"ם שמחייב מלקות במנכש וזורע בכלאים משום זורע ואילו הכס"מ לומד בדעת הרמב"ם שמחייב משום מקיים וכן לומד החת"ס והסבירו זאת כי הרמב"ם פוסק בשבת שהמנכש חייב משום חורש א"כ אין יכול להתחייב בניכוש משום זורע

(ג) כתבנו שמהרמב"ם משמע לכאורה ברור כהרדב"ז ויש חילוק בין מנכש דשבת דשם פוסק הרמב"ם שחייב משום חורש למנכש דכלאים ששם גם רבה יסבור שחייב משום זורע וכן נראה מהסוגיא דמכות כ"א ע"ב והיא חולקת על הסוגיא דמכות ב' ע"ב והרמב"ם פוסק כהסוגיא דמכות

(ד) רש"י במס' ע"ז לומד המקיים שעושה גדר וסייג סביב הכלאים ואינו לומד שמניח הכלאים הזורע ואינו מבטלו כי במס' ע"ז מדובר בכלאים שמישהו אחר זרע ושם אין מלקות אלא כאשר עושה גדר סביב הכלאים כי אי לאו הכי הוי לאו שאין בו מעשה שאין לוקין עליו בהסבר זה מיושבת קושית המל"מ

(ה) נשארנו בצ"ע על הכס"מ שאם הרמב"ם פוסק כרבנן שהמקיים אינו לוקה מדוע חייב מלקות במנכש ומחפה

(ו) פשטנו ספיקו של הפרמ"ג שאם מצייר צורה על הכלי וכזה גומרו שאינו חייב משום שתי מלאכות אלא רק משום מלאכת מכה בפטיש

(ז) מהגמרא מו"ק ב' ע"ב נראה שלרבה המקיים כלאים בלי מעשה אינו לוקה לר"ע ורק מנכש וחורש לוקה ואילו לרב יוסף סובר ר"ע שגם

לעשות ס"ס לכתחילה

(ג) מכיון שיש לפנינו בעיה של הרבה מיני פרי הדר שהם ברובם ספק כלאים על כן החובה על גדולי הרבנים והעוסקים במתן הכשרים על פרדסים אלו ועל כל מי שבידו הכח לפעול להפסקת נטיעת עצים אלו

פניה לרבנים פוסקי הדור

בנוסף לפנייתי במכתב לרבנים והודפסה פנייתי במגדל צופים ח"ג על הצורך בפעולה בהפסקת הרכבות אסורות מדין רוצה בקיומו של איסור מצד הרבנים נותני ההכשרים והמשגיחים המתפרנסים מזה וכן מדין מסייע לעוברי עברה בקניית הפירות המגיעים מעצים אלו ובכלל מדין חיוב מחאה שהרואה כלאים בשוק על חבירו קופץ וקורעו מעליו בנוסף לכך מכיון שהגיעו לידי דפים מחוברת "הליכות שדה" היוצאת ע"י הרבנות הראשית המחלקה למצות התליות בארץ ושם מופיע מידע מד"ר משה זקס על פירות הדר תפוז לימון אשכולית ועוד שרובם מורכבים על כנות הדרים שהם ממין אחר מהפרי שמרכיבים והם ספק כלאים והגם שלדעת החזו"א יש עליהם דין ספק ספיקא כי התוס' הרא"ש מסתפק אם מותר לקיים כלאים באילנות והספק השני אם הם כלאים אך החיד"א בברכי יוסף כתב דדעת הר"ז גוטה ז"ל האומר דאין איסור מקיים באילנות כלאים הוא דעה יחידאה ומסיק שדבריו שיש איסור קיום מורכב באילנות חזקים כראי מוצק ומכיון שהרא"ש עצמו בפסקי הלכות שלו כותב אחרת ממה שכותב בתוס' הרא"ש ושם אינו מסתפק אלא כותב שיש איסור מורכב בכלאים ודוחק גדול מה שכתב החזו"א שמה שכתב הרא"ש שיש איסור מורכב באילנות כלאים הוא לאו דוקא או פליטת קולמוס וכן הרדב"ז בתשו' שכותב שאין איסור קיום באילנות הוא עצמו

כותב בתחילת ה' כלאים בפירושו על הרמב"ם שמנכש שיש לו דין זורע וא"כ עבודות הפרדס ע"מ שיצמח יותר טוב דין מרכיב אילן כלאים להם לדעת הרדב"ז ולא דין מקיים וא"כ לפי זה הוי איסור דאורייתא ולכן לכאורה יש מקום לומר שאין כאן ספק ספיקא אלא ספק אחד בדאורייתא דאזלינן לחומרא עוד כתבנו דיש מקום לומר דהרכבת תפוז על לימון או אשכולית הוא ודאי כלאים ולא ספק מכיון שאינם דומים לא במראה הפרי ולא בטעם ולא בצורת העץ ולא בצורת עלי העץ ורוב הרכבות פרי הדר בארץ הוא בהרכבת מין הדר אחד על מין אחר שאין דומה לו כנ"ל ולא תפוז על חושחש שנראה שהוא תפוז הבר ואינו כלאים ומכיון שיש הרבה חקלאים שומרי מצות שאינם יודעים איסור הרכבת אילנות ואינם יודעים שאפשר לדרוש מהמכונים המוכרים גטיעות לקנות הרכבת תפוז על חושחש ולא על לימון וכן בשזיפים ואגסים יש חלק ניכר ודאי כלאים והשקדים מורכבים ברובם על ודאי כלאים והחקלאים אינם מודעים מספיק על האיסורים ועל יכלתם להמנע מהאיסורים ע"י הקפדה לרכוש גטיעות המורכבים באופן של היתר ומצוה רבה לפרסם הדבר בין החקלאים

ומובא שם בדפים מד"ר משה זקס שרוב האגסים הגדלים בארצנו ארה"ק הם ודאי כלאים שקדים רובם ודאי כלאים משמש חלק ודאי כלאים שזיף חלק ודאי כלאים

על כן פונה אני בזה אל כבוד הרבנים מורי הוראה שבדור לעורר את הציבור הנשמעים לדבר ה' זו הלכה על חומרת האיסור ובאופן כללי לגבי כלל התוצרת להורות את המעשה אשר יעשון ישראל עם קדושים

וע"ז באעה"ח

הרב גדליהו אקסלרוד פה חיפה ת"ו

בדין אילנות מורכבים

מאמר זה הודפס במגדל צופים חלק ג' ומשום חשיבות הנושא הדין במניעת איסור נטיעת וקיום אילנות כלאים שהם ברוב נטיעות השקדים ואגסים ובחלק ניכר משזיפים ומשמש ועוד סוגים ורוב רובם של פרי ההדר הם ספק כלאים ולא נעשה פעולה מספקת להזהיר את החקלאים בכלל ואת שומרי המצוות בפרט על כן הבאנו מאמר זה כאן בצירוף

מאמר נוסף המתפרסם כאן לראשונה לשלמות הנושא

שאלה

כיום יש אחוז גדול של אילנות המורכבים משני מינים כגון אגס עם חבוש או שיזף עם אפרסק (א) האם מותר לקיים אילנות אלו כגון להשקות אותם או לעשות להם טיפול כדי שיצמיחו פירות הגם שנפסק להלכה שהפירות מותרים באכילה (ב) האם בזה שקונים את הפירות אין כאן משום מסייע ידי עבירה או משום רוצה בקיומו של איסור

(ג) תפוז על לימון האם הוי כלאים

תשובה

בטור יו"ד סי' רצ"ה ז"ל הרכבת האילן כתיב את חקתי תשמרו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך אפילו בחו"ל אף שדך אפילו בחו"ל והאי שדך לא תזרע לאו בכלאי זרעים איירי שאותן אינן אסורין בחו"ל אלא בכלאי אילן שאותן נוהגין אפילו בחו"ל עכ"ל ומקורו הוא הגמרא קידושין ל"ט ע"ב עוד שם בטור ז"ל אסור להניח לנכרי להרכיב בשלו ואסור לקיים המורכב אבל הפרי היוצא ממנו מותר ואפילו לזה שעבר והרכיבו ומותר ליקח ענף מן המורכב ולנטעו במקום אחר עכ"ל והמקור שאסור לומר לנכרי להרכיב בשלו מביא הב"י מהגמרא חולין קל"ט ע"א והא דמותר ליטע יתור מאילן המורכב מקורו הוא הירושלמי פרק קמא דכלאים

ז"ל הב"י שם ואסור לקיים המורכב אבל הפרי היוצא ממנו מותר כן כתב הרמב"ם בפרק א' וכן כתב הרא"ש וכתב שהטעם מפני שאין לך בכלאים שיאסר הפרי אלא כלאי הכרם דתנן כלאי הכרם אסור מלזרוע ומלקיים ואסורים בהנאה כלאי זרעים אסור מלזרוע ולקיים ומותרים באכילה וכן הם דברי הסמ"ג והטעם שהם מדמים הרכבת אילן באילן לכלאי זרעים שהן מותרים באכילה עכ"ל

וכן נפסק בשו"ע סי' רצ"ה סעיף ז' וז"ל אסור לקיים המורכב כלאים אבל הפרי היוצא ממנו מותר ואפילו לזה שעבר והרכיבו ומותר ליקח ענף מהמורכב ולנטעו במקום אחר עכ"ל

והגם שהרמב"ם לא כתב בפירוש איסור קיום

בכלאי אילנות אלא בכלאי זרעים וכן במשנה ריש פרק ח' בכלאים נאמר איסור הקיום בכלאי הכרם ובכלאי זרעים ולא מוזכר כלאי אילנות לומדים הטור והשו"ע שהרמב"ם סובר שדין אחד לגבי איסור קיום לכלאי זרעים ולכלאי אילנות ומסביר החיד"א בברכי יוסף אות ז' שלומדים זה מדברי הרמב"ם שם הלכה ה' וז"ל כלאי האילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים עכ"ל ובהלכה ג' שם כתב ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו אלא עוקרן ואם קיימן אינו לוקה עכ"ל ולכן המובן בפשטות הוא שמכיון שכלאי האילנות הם בכלל הפסוק שדך לא תזרע כלאים ומכיון שמהפסוק הזה לומדת הגמרא במסכת מועד קטן ב' ע"ב אין לי אלא זרע מקיים מגין תלמוד לומר כלאים שדך לא ממילא מלמד הפסוק דין איסור מקיים גם על הרכבת אילנות

והלימוד על כלאי אילנות מהפסוק שדך לא תזרע כלאים הוא בקידושין ל"ט ע"א ושם נלמד לגבי הרכבת אילנות בחו"ל שלומדים מפסוק זה מהיקש לכלאי בהמה איסור ולימוד ההיקש הוא רק להרכבת אילנות ולא לכלאי זרעים כי ממועט מהמלה שדך ומפורש בגמרא ששדך לא תזרע כלאים עולה אף על הרכבת אילנות ואין טעם לחלק שאיסור קיום הכלאים הוא רק בזרעים ולא באילנות כי שניהם נלמדים מאותו פסוק ואין מקור בגמרא לחלק ביניהם ולכן לכאורה פשוט שכאשר מדובר בגמרא על איסור קיום הרי הוא גם על הרכבת אילנות

איסור קיום מובא בירושלמי כלאים פרק ח' על המשנה כלאי הכרם אסורין מלזרוע ולקיים ואסורין בהנאה כלאי זרעים אסורין מלזרוע ומלקיים ומותרין באכילה וכ"ש בהנאה ובהלכה א' שם כתב כלאי הכרם אסורין כו' כתיב לא תזרע כרמך כלאים אין לי הזרע מקיים מניין ת"ל וכרם ולא כלאים מה כר' עקיבה דר"ע אומר המקיים עובר בלא תעשה אמר ר' יוסי דברי הכל היא הכל מודים באסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים לוקה

ובגמרא מועד קטן ב' ע"ב המנכש והמחפה לכלאים לוקה ר' עקיבא אומר אף המקיים וברש"י שם בד"ה אף המקיים ז"ל שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו עכ"ל ובמסכת עבודה זרה ס"ד ע"א

חייב על כל התראה והתראה לרב יוסף ואילו לרבה חייב מלקות כאשר הוא זורע מדין מקיים כאשר מנכש או מחפה ויש עוד דין איסור מקיים הנלמד מהפסוק שאם עשה גדר וסייג מסביב לכלאים שזרע אחר חייב משום רוצה בקיומו של איסור ויעוין שם בגמ' ע"ז שהסוגיא מדברת בעוד אופנים בדין רוצה בקיומו של איסור לגבי ע"ז

וקושיית התוס' מכות ד' ע"ב על הערוך שהובאה לעיל שמכיון שר"ע סובר שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה איך כתב הערוך שלוקין לר"ע גם אם הניח שדהו זרועה כלאים ללא מעשה וכן כתב רש"י במו"ק ב' ע"ב בד"ה אף המקיים שכתב וז"ל שרואה כלאים זורע ואינו מבטלו עכ"ל ומשמע אפילו בלי מעשה לוקה וקשה קושית התוס' גם על רש"י שהרי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה ולעיל ישבנו הקושיא ויש עוד דרך לתרץ על פי דברי המגיד משנה בהל' שכירות פ' י"ג הל' ב' שכתב וז"ל ואפשר היה לי לומר שכל לאו שאי אפשר בו מעשה אלא דיבור שאין הדיבור קרוי מעשה אבל חסימה כיון שישנה במעשה גמור אף החסימה בקול היא כמעשה עכ"ל ולפי"ז נאמר בדין מכיון שקיום הכלאים ישנו במעשה ע"י ניכוש ועידור והשקאה לכן לוקין עליו גם אם מקיים בלי מעשה ולכאורה אפשר להקשות על זה שהקיום של ניכוש הוא סוג קיום אחר שהוא קיום שממהר הצמיחה וקיום בלי מעשה הוא קיום אחר אך משאלת התוס' על הערוך משמע שהקושי הוא רק מפני שר"ע סובר שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה ולא שזה סוג אחר של קיום ומכיון שס"ל לערוך שאיסור קיום הוא גם בלי מעשה אפשר ללמוד שחייב מכיון שגם ע"י מעשה נקרא זה איסור קיום ולכן חייב גם אם לא עשה מעשה והגמ' שחייב רק ע"י מעשה הוא אם אחר שלא בעל השדה השקה שאצלו החיוב משום קיום רק מפני שעשה את ההשקאה

הרמב"ם שם הל' ג' ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו אלא עוקרן ואם קיימן אינו לוקה עכ"ל

וז"ל הכס"מ שם בפ' בתרא דמכות דף כ"א ובריש מ"ק המנכש והמחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים משמע דלת"ק אינו לוקה ומ"מ איסורא איכא ופסק כוותיה... וכיון שפסק רבינו דמנכש או מחפה לוקה ה"ל למיפסק דמקיים לוקה עכ"ל ויעוין"ש ולכאורה לפי פירוש רש"י

כתב רש"י בד"ה אפילו לר"ע וז"ל דאם זרען אחר וכא זה ועשה להן סייג וגדר כדי לקיימן לוקה אלמא אסור להיות רוצה בקיומן עכ"ל ולכאורה יש כאן שני דינים דמה שכתב רש"י לדעת ר' עקיבא שהוא אמינא של הגמרא במו"ק שלוקה גם כאשר רואה כלאים זורע ואינו מבטלו והגם שר' עקיבא סובר שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה (יעוין תוס' ע"ז ס"ד ע"א בד"ה ר' עקיבא) שמדובר שהוא זרע את הכלאים ולכן מעשה הזריעה של הכלאים נמשך כל הזמן שהוא מורכב ולכן לוקה על זה שאינו עוקר את הכלאים מכיון שיש מעשה כאן והגם שהזריעה היתה בשוגג אבל מכיון שהיה כאן מעשה זריעה ועכשיו ממשיך המעשה שלו כי הזריעה נמשכת באופן זה אין זה נקרא לאו שאין בו מעשה מכיון שבא ע"י מעשה הזריעה שלו ובסברא זו מיושבת קושית התוס' מכות ד' ע"ב בד"ה הא דמקשים על הערוך שכתב שכונת ר"ע המקיים בכלאים לוקה שמניח אותו בסוף שדהו כשמצאה זרועה והקשו מכיון שר"ע ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אמאי לוקה ולפי דברנו מובן שפיר שהרי מדובר בכלאים שבשדהו שהוא זרע ובוזה שמניח אותו נמשך מעשה הזריעה גם על הזמן שנודע לו מזה שהרי מחמת זריעתו צומח עכשיו כלאים והוי דבר שיש בו מעשה וכל זה הוא לדעת רב יוסף במועד קטן שתנא קמא סובר שהמנכש וחופה לוקה בכלאים מדין זורע ור' עקיבא מחייב מלקות אפילו בלי מעשה כי החיוב נובע ממעשה הזריעה אבל לדעת רבה שכל הברייתא היא ר' עקיבא יסבור ר' עקיבא שרק המנכש והמחפה לוקה משום מקיים אבל אם לא עשה מעשה אינו חייב מלקות דמעשה הזריעה אינו מחייבו מלקות אם מקיים עבור הקיום מכיון שבקיום אין מעשה ובעבודה זרה שרש"י כותב שעשה גדר וסייג שם כותב רש"י בקשר להלכה שאין עודדין עם העובד כוכבים בכלאים אבל עוקרין עמו ומדובר שלא היהודי זרע את הכלאים ואיסור הקיום הוא מפני שרוצה בקיומו של איסור ואם לא היה עושה מעשה לא היה לוקה כי אין לוקין על לאו שאין בו מעשה ולפי זה לר' עקיבא יש שני דינים שלוקה במקיים דין אחד כאשר הוא הרכיב זורע בשוגג ואולי יש לומר גם אם הרכיב זורע במזיד חייב בנוסף על מעשה ההרכבה גם כל רגע ורגע שמקיים ואינו עוקר לא רק מדין מקיים אלא מדין מרכיב וזורע והגם שמעשה ההרכבה והזריעה הוא מעשה אחד אולם מכיון שהוא מעשה הנמשך

כרבה דקאי מקיים דר"ע אמנכש ומחפה דרישא שיש בהם מעשה ואפשר ס"ל באמת דאין הלכה כר' ינאי ור' יוחנן ור"ל דמכות כ"א ע"ב אלא ס"ל מחפה אינו זריעה אלא מקיים ע"ג מעשה וסתם מתני' דמכות כר"ע וכן משמע מסידור הרמב"ם רפ"א מכלאים דסידר מנכש ומחפה בהרדי דתרוויהו משום מקיים והא אתי שפיר דפסק כר"ע דמנכש לוקה והיינו מקיים אע"ג דאיכא רבנן דפליגי כמבואר במס' ע"ז ס"ד ע"א ובירושלמי פ"ח דכלאים ואין הלכה כר"ע מחבירו צ"ל הואיל וסתם משנה דמכות כוונתה פסק כן עכ"ל החת"ס

לאחר עיון בדברי החת"ס הריני להעלות על הכתב מה שיש לענ"ד לדון בזה (א)מה שכתב שדברי ר' ינאי הולכים לפי דעת רב יוסף מכיון שלדעת רבה איך נלמד את הברייתא המנכש והחופה לוקה משום כלאים ר"ע אומר אף המקיים ומכיון שהברייתא כולה ר"ע היא איך אומר המנכש חייב משום מקיים ואין צריך לומר שהחופה לוקה משום זורע שזה לשון דחוק ולא הבנתי הדברים הא' רש"י כותב שם במפורש שלר"ע גם המחפה לוקה משום מקיים ולא משום זורע וא"כ הלשון מתאים שגם מנכש וגם המחפה לוקין משום מקיים ואין הכרח לומר דר' ינאי סובר כר"ע שמדמה מנכש למחפה ומחייב שניהם משום מקיים דיש לומר דר' ינאי סובר כרבנן ובמקיים בכלאים פטרי אך החופה לא נקרא מקיים אלא נקרא זורע ומה שאומר ר' יוחנן ומה שמחדש ר' יוחנן במשנה יש חורש ולוקה שמנה לא מדובר בחרישה רגילה וכן מדויק מלשון הגמרא ששואלת האי חורש דמחייב משום כלאים היכי משכחת לה לאו דמיכסי בהדיה דאזיל דהיינו דבעת החרישה גם מכסה העפר ומלשון שאלת הגמרא האי חורש דמחייב וכו' משמע שלא מדובר בחרישה רגילה וממילא סרה קושיית החת"ס על הרמב"ם דבחרישה רגילה פוסק הרמב"ם כרבה דחייב משום חורש אבל בחרישה שמכסה עמה את העפר גם רבה סובר שחייב משום זורע וזה הכונה המחפה המובא שם בגמרא וזה פשוט לשון הגמרא שם שאומר ר"ל אי לאו דקילסך גברא רבה הוה אמינא מתניתין ר' עקיבא ומשמע שר' ינאי אומר דבריו לדברי הכל ואין הכרח שהמשנה היא כרב יוסף

עוד שם בחת"ס ז"ל והנה במקיים כלאים בלי מעשה אלא שרואהו ואינו עוקרו פסק רמב"ם פ"א

בע"ז ס"ד שפירש מקיים שעשה גדר וסייג לכאורה יש לומר שגם באופן שאינו מנכש וחופה אלא עושה גדר וסייג מכיון שמקיים ע"י מעשה לוקה אך מפשטות דברי הרמב"ם שמחייב רק במנכש וחופה נראה שדוקא בזה חייב משום מקיים שע"י פעולתו מצמיח יותר טוב וכמ"ש רש"י במכות כ"א ע"ב ובעושה גדר וסייג אינו לוקה משום מקיים מכיון שהתם אין האיסור משום מצמיח אלא משום רוצה בקיומו של איסור ויתכן שאיסור קיום זה הוא לא מדאורייתא אלא מדרבנן כי מדובר שם שלא הוא זרע את הכלאים ואם הוא זרע את הכלאים לכאורה במקיים בלי מעשה עובר איסור דאורייתא כי עצם הקיום הוי הצמחת כלאים מכיון שהוא זרע את הכלאים וצ"ע אם אחר זרע בשדהו כלאים האם עובר איסור דאורייתא אם אינו עוקרן מכיון שע"י שאינו עוקרן הרי גורם שיצמחו בשדהו כלאים או שבזה עובר רק מדרבנן משום רוצה בקיומו של איסור כמו שכתב רש"י בע"ז ס"ד ע"א כי מדאורייתא אין איסור בלי מעשה כי אין כאן הצמחה על ידו וכאשר אין מעשה המצמיח אין כאן גדר של מקיים מדאורייתא כלל

וז"ל תשו' החתם סופר יו"ד סי' רפ"ח... פ"ק דמ"ק ב' ע"ב פליגי רבה ור"י לרבה מנכש חייב משום חורש ור"י משום זורע ומסיק לרבה הא דתניא המנכש ומחפה בכלאים לוקה ר"ע אומר אף המקיים כולי ר"ע היא והכי קתני המנכש והמחפה חייב שר' עקיבא אומר אף המקיים ולכאורה אפילו אי בעלמא הלכה כרבה לגבי רב יוסף הכא איבעיא לן למיפסק כר"י דבמס' מכות כ"א ע"ב א"ר ינאי המחפה בכלאים לוקה וכו' ע"ש הסוגיא וקיי"ל כוונתה והשתא אי מחפה משום זורע דוחק מאוד בלשון הברייתא לומר זו ואין צריך לומר זו קתני המנכש שהוא מקיים בעלמא ואצ"ל המחפה שהוא זורע חייב שר"ע אומר המקיים לוקה וקאי הך דר"ע אמנכש שלפני פניו ולא אמחפה שלפניו זהו דוחק אבל אי מנכש משום זורע וגם מחפה משום זורע וכתבנן ואתיא ר' עקיבא להוסיף עליו אף המקיים אתי שפיר וכן משמע מפירש"י שם דהסוגיא כרב יוסף ע"ש

וא"כ צ"ע מ"ט פסק הרמב"ם רפ"ח מהל' שבת כרבה וצ"ל דסתמא דמקיים משמע בלא מעשה והוה צ"ל דס"ל לר"ע לאו שאין בו מעשה לוקים וכמ"ש ה"ג באמת כמ"ש תוס' דמכות ד' ע"ב בשמו והקשו עליו וא"כ זה דוחק ע"כ ס"ל הלכה

הרכבת אילנות אינו נלמד מהיקש לבהמתך לא תרביע כלאים אלא נלמד מהפסוק שדך לא תזרע כלאים ואיסור קיום לומדת הגמרא במו"ק ב' ע"ב מהפסוק כלאים שדך לא והלימוד מבהמתך הוא רק לגבי חו"ל וקשה לומר דון מינה ומינה שמשנתנה דין כלאי אילנות בחו"ל מדין כלאי אילנות בארץ כי אפילו בדיו לבא מן הדין להיות כנדון אין אומרים כאשר מיפרך הק"ו וכאן כאשר נדרוש דון מינה ומינה הרי מתבטל כל דין קיום מכלאי אילן בחו"ל וצ"ע עוד יש לי להעיר דאינו דומה כלאי בהמה ששם האיסור הוא רק כשעושה מעשה אולם בכלאי אילן לומדים איסור קיום בנוסף על איסור הרכבה וגדר האיסור הוא שאדם מצווה שלא יהיה לו כלאי אילן בשדהו ומכיון שאין לומדים את עצם דין איסור כלאי אילן ואיסור קיום מכלאי בהמה אין לכאורה מקום להקיש זה לזה ולמחוק את איסור קיום בחו"ל וכל הלימוד הוא רק שאיסור כלאי אילן הוא גם בחו"ל עוד קשה שבכלאי בהמה אינו מקיים את הבהמה אלא את מה שיצא מההרכבה ודמי ליחור שמותר לנטוע אותו אולם כאן בקיום הוא ממשיך את מעשה הרכבה ומנא לן שאין עליו איסור קיום וצ"ע לאחר כתבי זאת ראיתי שבתוס' הרא"ש סוטה מ"ג ע"ב כתב סברא זו דהחת"ס ז"ל ואפשר דהרכבת אילן מותר לקיים (והכונה בחו"ל) דכי היכי דילפינן הרכבת אילן מהרבעת בהמה לאסור בחו"ל ילפינן מינייהו דמותר לקיימן ובכלאי בהמה תנן מותרין לגדל ולקיימן עכ"ל וצ"ע

עוד שם בחת"ס ז"ל בהא סליקנא דלדעת התוס' מותר לקיים בלי מעשה אפילו לר"ע אפילו בא"י ולרמב"ם בהרכבת אילן בחו"ל מיהת שרי ואולי ע"ז סמכו חכמי דיהודאי שנהגו ע"פ מנהג אבותיהם אעפ"י שמפשות לשון שו"ע לא משמע להקל בכך מ"מ למדנו זכות על העבר ואמנם לכתחילה טוב שישתתף גוי בפירות באופן שלא יניח הגוי שיעקור ישראל הפירות אח"כ עכ"ל

ולעיל כתבנו שאין ראיה מתוס' להתיר לקיים וכן לדעת הרמב"ם גם בחו"ל אסור קיום כלאי אילן

ובחזון איש כלאים סי' ב' אות ט' כתב וז"ל ולפיכך דברי החת"ס ז"ל שהביא בפ"ת יו"ד סי' רצ"ה סק"ד אינם מספיקים להתיר פרדס מורכב ביד ישראל שלקח מן הנכרי מפני שאין ישראל מקיים במעשה וגם אי אפשר שלא יתקן בזימור

מכלאים שאסור ואינו לוקה והוא פשוט דלר"ע לאו איכא אלא שאינו לוקה כשאין בו מעשה ושם בחת"ס כותב שלתוס' ע"ז ס"ד ע"א דלר"ע לא אסור כלל בלי מעשה ולרבנן שרי והקשה מירושלמי רפ"ד דכלאים דכתבו דלרבנן בא"י עובר מדרבנן גם בלי מעשה במקיים כלאים ולרבנן עובר ל"ת אך כשאין מעשה אינו לוקה יעוי"ש מה שתירץ אך צ"ע לי הקושיא שלו דמה שכתבו התוס' בע"ז מדובר שהוא לא זרע הכלאים ומפורש כתב שם רש"י אם זרען אחר ולכן כאשר אינו עושה מעשה ורוצה בקיומן אינו אסור כי אינו שייך לכלאים אלא בעושה מעשה חייב מדין איסור רוצה בקיומן כמ"ש שם התוס' בד"ה ר"ע דדמי למקיים אי לאו טעמא דמעוטי תיפלה ואינו מדין מקיים אלא מדין דדמי למקיים ולא קשה מהירושלמי ששם מדובר במוצא כלאים בשדהו שאז כאשר אינו עוקרם לר"ע חייב מדאורייתא וכאשר אין מעשה אינו לוקה ולרבנן אסור מדרבנן

עוד שם בחת"ס... והנה פ"א מכלאים הל' ו' כ' רמב"ם ז"ל ואסור ואסור לישראל להניח לגוי להרכיב לו אילנות כלאים וכתב הכס"מ הטעם דאמירה לגוי לצורך ישראל אסור דהוה שבות ויעוי"ש שהביא בשם המש"ל שאסור משום דבן נח מצווה על הרכבת אילן והוי לפני עור והביא קושית הטור בסי' רצ"ז דמאי קמ"ל דאסור להניח לגוי להרכיב הרי אסור לקיימו אפילו בלי מעשה להרמב"ם וכתב החת"ס ז"ל... דהא הרכבה לא כתיב באורייתא אלא שדך לא תזרע ולא משמע הרכבה אלא ילפינן מהיקשא שדך מבהמתך מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך חובת הגוף בין בארץ בין בחו"ל אף הרכבת שדך בין בארץ בין בחו"ל עיי' זה ספ"ק דקידושין וא"כ מינה מה בהמתך בחו"ל ע"י מעשה דוקא ה"ע הרכבה בחו"ל ע"י מעשה והנה מהרש"ל... ס"ל בהיקשא לכו"ע אמרינן דון מינה ואוקי באתרא אמנם בספר ברכת הזבח... ס"ל בהיפוך... והכא כו"ע מודים דדון מינה ומינה כיון דהרכבה לא כתיבא כלל ומכ"ש שהוא חובת קרקע ועשינו אותה כחובות הגוף מינה מה בהמתך בחו"ל דמותר לקיימו אחר שהרכיבם הגוי לכן כתב אסור להניח להרכיב בשל ישראל משום לפני עור עכ"ל החת"ס

ויש לי מקום עיון בדבריו דהרמב"ם כתב שם הל' ה' כלאי האילנות הרי הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים ולפי דברי הרמב"ם איסור

ולכאורה מסתבר דהוי ספק וממילא אין על כך איסור מסייע בידי עוברי עברה

בספר שמע שלמה להגר"ש עמאר שליט"א הרשא"ל ח"ג סי' י"א כתב על הגמרא מו"ק ב' ע"ב אלא לדידך דאמרת משום חורש חרישה בכלאים מי אסירא ופרש"י דבשעת חרישה ליכא כלל כלאים והכונה לדעת רבה שמנכש אסור בשבת משום חורש ולא משום זורע והקשה שמכיון דבמס' שבת ע"ג ע"ב כתוב דבארץ ישראל זורעים מקודם ואח"כ חורשים וא"כ איך אמרו כאן במו"ק דבשעת חרישה אין כלאים עד שהוצרך רבה להעמיד הברייתא כולה כר"ע ונשאר בצ"ע ולא הבנתי קושיתו מכיון שהגמרא אינה מדברת כאן בחרישה ואמנם בחרישה לאחר הזריעה יתכן חרישה שהיא כלאים אולם כאן הגמרא מדברת במנכש ולא בחורש אלא שלרבה יש למנכש דין חורש ועל זה שואלת הגמרא חרישה בכלאים מי אסירא והכונה חרישה של מנכש מי אסירא הרי בניכוש אין שום זריעת כלאים והדבר פשוט

בברכי יוסף להחיד"א ז"ל הביא דעת הרב ר' זרחיה גוטה ז"ל מכ"י שאין איסור מקיים בהרכבת אילן ולכן לא כתב הרמב"ם איסור קיום בהרכבת אילן וזה כנגד דעת הטור והכסף משנה שלמדו בדעת הרמב"ם שסובר שיש איסור מקיים גם בהרכבת אילן ודייק זאת החיד"א מהא דכתב הרמב"ם שם הל' ה' דכלאי האילנות הם בכלל מה שנאמר שדך לא תזרע כלאים דהיינו שכמו שבכלאי זרעים יש איסור מקיים כן הוא בכלאי אילנות כך למדו הטור והכסף בדעת הרמב"ם וכן דעת רבנו ירוחם כדעת הטור והשו"ע שפסקו שיש איסור קיום באילנות עוד הביא מוהר"ז גוטה מהריטב"א בקידושין ל"ט ע"א שכתב מרכיב אילן אסור ע"י גוי כמ"ש בירושלמי ולא מצינו איסור במקיים אלא בכלאי הכרם והביא מספר הכלבו סי' צ"א דס"ל דמותר לקיים אילן המורכב וכתב דמגמ' ע"ז ס"ד ע"א נראה דלרבנן מותר לקיים כלאים ואיסור קיום נאמר רק בכלאי הכרם עכ"ד מוהר"ז גוטה ז"ל והנה בכיאר הגר"א רצ"ז אות ח' כתב דמה דמשמע מהגמ' ע"ז דמותר לרבנן לקיים היינו בשדה של גוי והביא מהריטב"א שם שכתב שבשל ישראל גם לרבנן אסור עכ"ד והחיד"א בברכי יוסף כתב שלא יסתור הריטב"א עצמו מקידושין לע"ז שמה שכתב שלא מצינו איסור במקיים אלא בכלאי הכרם היינו

ועידור וזיבול וכיו"ב וגם מ"ש לשתף נכרי אינו מספיק דמ"מ ישראל מקיים חלקו וחייב להפקירו ועוד בשעה שהוא משתפו הרי רוצה בקיומו והלא אסור לעוקרו בשכר אי לאו משום למעט תפלה ומש"כ בדעת הרמב"ם שאין איסור קיום בתור"ל דבעינן דומיא דבהמתך קשה לבדות מעצמנו כמו אלה יעו"י"ש בחזו"א ובכמה וכמה דברים כיונתי בעז"ה למה שכתב החזו"א

והשאלה היא האם יש איסור רוצה בקיומו ע"י שקונים פירות המורכבים שהדין שמותר לאכול הפירות יתכן בדיעבד כאשר כבר גדל אבל הרי כאן מלכתחילה מחכים מתי יגיעו פירות אלו לשוק ורוצים בקיום הפירות האלו והגם שכאשר אינו עושה מעשה לא שייך רוצה בקיומו כמ"ש תוס' בע"ז ס"ד ע"א אולם אולי קניית הפירות לא הוי גדר רוצה בקיומו כי גדר רוצה בקיומו אומר רש"י במכות כ"א ע"ב זה איסור דרבנן דדומה למקיים הכלאים ואולי זה דוקא כאשר המעשה של העקירת השתילים או עשיית הגדר זה סמוך לכלאים אבל מכיון שקניית הפירות הוא בריחוק מקום מגדילתם על זה לא גזרו איסור רוצה בקיומו דאינו דומה למקיים ואין לך בו אלא חידושו ומכיון שלא מצינו באופן כזה איסור רוצה בקיומו לכאורה אין איסור על קוני הפירות מדין רוצה בקיומו ובנוגע למשגיחי הכשרות שמסתובבים בפרדסים בכדי לבדוק שלא ישווקו ערלה לכאורה להם הוי רוצה בקיומו של הפרדסים המורכבים שמחמתם הם מקבלים משכורת וצ"ע בזה

והשאלה אם יש בקניית הפירות איסור משום מסייע בידי עוברי עברה ודין מסייע ידי עוברי עברה הוא כאשר ודאי יעברו עברה ע"י קניית הפירות וכאשר יש ספק לא אסרו חז"ל איסור מסייע כמבואר במסכת שביעית ויתכן לכאורה לומר כי כל אחד שקונה הפירות לא ודאי שע"י קנייתו הפירות ימשיך מגדל הפירות לקיים כלאים בכרם בגלל קנייתו וכאשר אין ודאות בזה אין איסור ויש מקום לומר שאם יתארגנו כל צבור שומרי המצות ולא יקנו את הפירות המורכבים יש להניח שבעלי הפרדסים כאשר נוטעים פרדסים חדשים יעשו מאמצים לנטוע פרדסים שאין עליהם איסור הרכבה מאידך יש מקום לומר שהרי לדאבוננו יש צבור שאינו מקפיד על איסורים אינו ודאי שבעלי אלו הפרדסים שבאותו יום אדם קונה פירותיהם הם ימנעו מנטיעת עצים מורכבים

מדאורייתא אבל מדרבנן סובר הריטב"א שאסור לקיים וכן מצינו מפורש בירושלמי שהוזכר לעיל שגם לרבנן אסור לקיים כלאי זרעים ואילנות מדרבנן וכתב עוד החיד"א על מה שכתב מהרז"ג שאיסור קיום הוא רק בכלאי הכרם שהביריתא המובאת במו"ק ובמכות לגבי איסור קיום בכלאים מדברת בפירוש במנכש ומחפה כלאי זרעים וכן מובא בתוספתא והחיד"א היה יכול לציין שגם בירושלמי המובא לעיל מפורש איסור קיום על כלאי זרעים עוד הביא החיד"א שכן פסק מהר"י אירגאז בשו"ת דברי יוסף סי' כ"ד דאסור לקיים אילן המורכב וכתב דדברי הכלבו בטלים לגבי דעת הרמב"ם הריטב"א הרא"ש הטור ורבנו ירוחם וצדה לדרך ואי לאו דמיסתפינא הוא אמינא דגם בכל בו יש ט"ס וכתב החיד"א שדבריו שמסיק להלכה שיש איסור קיום מורכב באילנות חזקים כראי מוצק

ראיתי בספר שמע שלמה שהבאתי לעיל שם וז"ל... וראיתי להרא"ש ז"ל בתוספותיו למס' מו"ק ס' ע"ב ד"ה אף המקיים וז"ל פרש"י שראם ולא עקם ולא נהירא שיתחייב בלא מעשה אלא מקיים היינו כגון ניכוש וכסוח או גדר גדר סביבם כדי לקיים והכי איתא בירושלמי הכל מודים שהוא אסור כשקיים שלא ע"י מעשה אבל כשקיים ע"י מעשה פליגי רבנן אמרי אינו לוקה ור"ע אמר לוקה והא דקאמר שהוא אסור כשקיים שלא ע"י מעשה היינו כההיא דתנן בכלאים פ"ה מ"ו הרואה ירק בכרם ואמר לכשאגיע שם אלקטנה מותר לכשאחזור אלקטנה אם הוסיף מאתים אסור עכ"ל... ועוד דשוברו בצדו שהרי כתב הוא ז"ל והא דקאמר שהוא אסור בלא מעשה היינו כההיא דתנן הרואה ירק בכרם... נמצא דהוא מפרש מ"ש אסור לקיימו בכלאי הכרם ולא בדין לקיימו או לעוקרו מדובר בזה אלא בדין ירק שנאסר כשהוסיף מאתים בכרם... וכלאי זרעים שהפרי לא נאסר כלל וכן נמי באילן ג"ל מדבריו אלו דכל שלא עושה מעשה אין בו איסור כלל וכדברי הגר"ז גוטה ז"ל עכ"ל וקשים לי דבריו ללמוד בדברי הרא"ש שמפרש הירושלמי שאוסר קיום בלא מעשה רק בכלאי הכרם בזמן שהירושלמי כותב מפורש דינו בכלאי זרעים ומה שכתב לומר שהירושלמי מדבר רק בכלאי זרעים קשה לחלק ולומר שע"י מעשה חייב בכלאי אילנות ובלא מעשה בכלאי אילנות אין איסור לקיים ורק בכלאי זרעים יש איסור לקיים בלי מעשה וע"ז כונת הירושלמי שחייב בלי מעשה כי

כאשר נבוא לסכם דעת הרא"ש הנה בהלכות סי' ס"ב כתב שאסור לקיים אילנות המורכבים וכן בתוס' הרא"ש מו"ק ב' ע"ב כתב כן ואילו בתוס' הרא"ש סוטה מ"ג ע"ב כתב ואפשר דהרכבת אילן מותר לקיים דילפינן מהרבעת בהמה עכ"ד והחזון איש הל' כלאים סי' ב' אות ט' כתב שהרא"ש בסוטה מסתפק אם יש איסור מדאורייתא בקיום אבל מדרבנן פשיטא שיש איסור קיום כלאי אילן

יש כלל כאשר כתוב בתוס' או בחידושי הראשונים אחרת מאשר בתשובותיהם בהלכה אזלינן אחר התשובה בהלכה וכאן מכיון שבהלכה כותב הרא"ש שכלאי אילן אסורים אנו נוקטים שכך סובר הרא"ש להלכה בפרט שבמס' סוטה כותב הרא"ש שמסתפק בזה

המאירי במס' מו"ק ב' ע"ב כתב שהלכה כחכמים ואפילו אם ניכש אינו לוקה אולם גם לדעת חכמים אפילו בלי מעשה אסור לקיים הרכבת אילן ומחלק בין ניכוש לעשה גדר סביב לשמור האילן שבניכוש חייב מלקות שדומה הוא לזריעה שעשה מעשה בגוף הכלאים וחייב משום הרכבה ולא משום מקיים אבל אם גדר לפניו לשמור אינו לוקה מפני שלא עשה מעשה בגוף הכלאים וסברת המאירי שבניכוש מכיון שע"י פועל שהאילן יצמח יותר טוב יש על זה גדר של מעשה הרכבת אילן ובגדר לפניו יש לו דין של מקיים אילן ולר"ע לוקה ולרבנן אסור ואינו לוקה ומביא המאירי יש מפרשים שהמקיים בכלאים היינו שרואה אותם ואינו עוקרם וכתב ע"ז ואי אפשר לפרש כן שא"כ האיק עלה על דעת ר"ע לומר שלוקה וכי יש לך אדם לוקה בראיית איסור עכ"ד

וסברא זו שהביא המאירי וחלק עליה היא דעת הערוך ומובאת בתוס' ע"ז ס"ד ע"א בד"ה ר"ע וכן משמע מהירושלמי וכן כתב רש"י במו"ק ב' ע"ב בד"ה אף המקיים שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו עכ"ל ולומד שם שלר"ע בכה"ג לוקה ומפשטות הלשון ברמב"ם בטור ובשו"ע שכתבו המקיים כלאים אסור באילן משמע שלא עשה שום מעשה אלא שלא ביטל מכיון שלא כתבו

שפוסק כן להלכה

דעת הגר"ז גוטה ז"ל המובאת בברכי יוסף להחיד"א יו"ד סי' רצ"ה ס"ק ז' לפסוק שאין איסור מקיים בכלאי אילנות לכאורה נראית כדעה יחידאה נגד סתימת הפוסקים

ולכן הלכה למעשה פשוט שיש איסור קיום בכלאי אילנות הן ע"י מעשה והן בלי מעשה מכיון שלא כתבו הפוסקים שאיסור קיום הוא דוקא ע"י מעשה ורש"י כותב כן בפירוש במו"ק שאיסור קיום הוא גם לא ע"י מעשה וכן כתב הערוך ומה שדנים התוס' בדברי הערוך הוא לגבי חיוב מלקות לר"ע

וצריך עיון אם יש בקניית פירות המורכבים משום איסור רוצה בקיומו של איסור והגם שרוצה בקיומו של איסור הוא ע"י פעולה כמו שכתבו התוס' בע"ז ס"ד ויעויין בחזון איש כלאים סי' ב' אות ט'

לסכום

(א) יש לכאורה מקום לומר שפעולת הקניה של הפירות שהיא מביאה לכך שהחקלאים ימשיכו לגדל האילנות באיסור שהרי אם לא יקנו הפירות לא יגדלו ולא ינטעו אילנות ולכן הקניה יש לומר הוי פעולה של רוצה בקיומו של איסור כמבואר במס' ע"ז ס"ד ע"א וברש"י שם בתחלת העמוד בד"ה אבל עוקרין וכן כתב בהגהות אשר"י ע"ז פ"ה סי' ג' הגהה א' שיש איסור רוצה בקיומו גם בכלאי אילנות ולא דוקא באיסורי הנאה ויעויין בחזון איש הל' כלאים שהביא לגבי דין כלאי אילנות איסור רוצה בקיומו של איסור

(ב) יש לומר שהמשגיחים המבקרים בפרדסים שבהם אילנות המורכבים לברר איזה עצים הם לא ערלה ומקבלים על כך משכורת לכאורה הם רוצים בקיומו של איסור

(ג) יש כאן שאלה של איסור מסייע בידי עוברי עברה בקניית הפירות והגם שאיסור מסייע הוא כאשר בודאי ע"י הפעולה יעשו עברה אולם כאשר השאלה היא על פעולה כללית שיתרו בחקלאים להפסיק לנטוע אילנות בהרכבה ואם ימשיכו בזה לא יקנו מהם פירות הצבור הגדול שקונה בהכשר מהודר בודאי שיתחשבו בזה וחלק ניכר ינטעו עצים באופן המותר ואם כן הקניה של הפירות ע"י ההכשר של הרבנים המכשירים מבלי שמתרים במגדלי הפירות אולי יש בה משום

המקיים כלאים ע"י פעולה וכבר כתבנו לעיל שדעת ר"ע שמכיון שהרכיב האילן יש כל רגע ורגע שהאילן צומח בהרכבה מעשה הרכבה וחייב מלקות לר"ע על כל רגע ורגע מחמת מעשה ההרכבה שלו ואם קנה מנכרי אילן מורכב גם לר"ע לא ילקה אם לא עושה מעשה אולם כאמור הרמב"ם והטור והשו"ע פוסקים כרבנן ולא כר"ע ולכן פסקו שאינו לוקה על מקיים אילן בכרם גם אם גדר לפניו מכיון שלרבנן לא לוקים על קיום כלאים

הרדב"ז בתשובה א' תקס"ד כותב וז"ל אבל כלאי אילנות וכלאי בהמה דמותר לקיימן עכ"ל

ראיתי מובא מספר משנת ר' אליעזר ח"ב יו"ד סי' נ"א שהביא תשו' הגר"א טולדו שסמכו רבני קושטא על הרב זרחיה גוטה ז"ל שלומד בדברי הרמב"ם והסמ"ג שהם סוברים שמותר לקיים אילנות כלאים וכן כתב שס"ל להכלכו וכתב שם וכן התירו רבני איזמיר קיום כלאי אילן

היביע אומר ח"ה או"ח סי' י"ט אות ז' ראיתי מביאים בשמו שמצרף פסקו של החת"ס ח"ו סי' כ"ה שאם נתאחו האילנות ואין נכרת ההרכבה אין איסור קיום ובס' ארץ חמדה ע' רכ"ג ובחזון איש סי' ב' כלאים כתבו לחלוק על החת"ס דמנ"ל לחדש כן ואילו המהרש"ם ח"א סי' קע"ט והכוכב מיעקב סי' י"ח ובשו"ת ערוגת הבושם פסקו כהחתם סופר

ואני בקשתי לשאול חקלאי שומר מצות האם רואים באילנות מורכבים אחרי כמה שנים את מקום ההרכבה וענה החקלאי שהחלק שמרכיבים עליו הוא באורך חמשה עשר סנטימטר ועליו מרכיבים ענף ויש אצלו פרדסים בני חמש שנים וניכר ברור מקום ההרכבה

לסכום

הרא"ש ורבנו ירוחם פסקו במפורש שאסור לקיים מורכב באילנות וכן נפסק בטור ובשו"ע ולא חלקו עליו הרמ"א ונו"כ הט"ז והש"ך וכללות הפוסקים

הכסף משנה לומד שכן דעת הרמב"ם וכן דעת המאירי וכן כותב הריטב"א בקידושין והחיד"א מיישב שלא יסתור הריטב"א את עצמו ממה שכתב בקידושין

הרדב"ז לומד בדעת הרמב"ם שסובר שאין איסור מקיים בכלאי אילנות אך לא ראיתי שמובא

מסייע בידי עוברי עברה ר"ל

(ד) יש עוד טעם כאן המחייב לכאורה את הרבנים להתרות בבעלי הפרדסים לחדול מהרכבות בכלאים באילנות מדין הוכח תוכיח את עמיתך שהדין הוא שכאשר אפשר למנוע איש ישראלי מלעבור על איסור ביטול עשה שאין מתן שכרה בצידה או על איסור לאו חייבין למנוע אותו מזה ולכאורה זה הטעם הכי חזק מכל מה שהבאנו לעיל כי בידנו למנוע הרבה איסורים כאשר נתרה במגדלי הפירות שלא יקנו מהם פירות מאילנות שהוכבו באיסור כלאי אילנות

בשאלות אלו צריכים להחליט פוסקי הדור להורות את הדרך אשר יעשו

יעויין במכתב שכתבתי לעומדים בראש מערכות הכשרות בנידון זה המצורף לכאן

ב"ה אור לי"ח טבת ה' תשס"ו

לכבוד הרבנים הגאונים שליט"א העומדים בראש מערכת הכשרות כאן באה"ק

שלום רב וברכה

הנדון

בקשה לפעול להפסקת הרכבת אילנות כלאים אשר

אשר פירותיהם משווקים למיגזר החרדי באחוז גבוה

באתי בזה בענין אילנות עושי פירות שנוטעים בארצנו ואשר אחוז גדול מהם מורכב כלאים האסור מן התורה גם הנטיעה וגם קיום האילן כגון ההשקאה והניכוש וכו' אסורים מן התורה כמובא בשו"ע יו"ד סי' רצ"ה הגם שהפירות מותרים באכילה

לכאורה יש בזה כמה צדדי הלכה המחייבים את הרבנים שנותנים הכשר על הפירות לאכילה לעמוד בפרץ להסביר לבעלי הפרדסים שהם עוברים על איסורי תורה ושעליהם להפסיק זאת ואם לא ישמעו לזה יפסיקו לקנות פירות אלו ואפשר להכיר באוסן ברור פרדס שמורכב בכלאים גם לאחר כמה שנים שהורכב

בשו"ע יו"ד סי' ש"ג סעיף א' נפסק ז"ל הרואה כלאיים של תורה על חבירו אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו וקורעו מעליו מיד ואפילו היה רבו עכ"ל ובש"ך שם כתב דבמקום שיש חילול ה' אין

חולקין כבוד לרב עכ"ל והדין הוא שכופין לאדם שלא יעבור על לא תעשה וכן על עשה שאין מתן שכרה בצדה יעויין בכתובות מ"ט ע"ב תוד"ה אכפייה ויעויין בשבועות ל"ט ע"א בסוף העמוד במקום שיש בידם למחות וכו' ואפילו קטן באיסור דאורייתא ב"ד מוחין ביד האב להפרישו יעויין במשנה ברורה סי' שמ"ג ס"ק ג'

וכאן ידנו תקיפה כי כאשר בעלי הפרדסים ידעו שיפסיקו לקנות מהם יפנו למכון "וולקני" ברחובות שמכין להם את כל ההרכבות שיעשו הרכבות המותרות על פי תורה ובודאי אפשר לנטוע ולהרכיב עצי פרי שלא יהיו כלאים מצו"ב מאמר בנושא בו מובאים עוד טעמים לאמור מדין מסייע בידי עוברי עברה ודומדמן רוצה בקיומו של איסור יעויין

לאור האמור אני פונה לרבנים הגאונים שליט"א העומדים בראש מערכת הכשרות המהודרת להתכנס ולעמוד בפרץ ולתקן מזבח ה' ההרוס בשטח זה ה"

וע"ז באעה"ח בכבוד רב לפני רומעכ"ת

הרב גדליהו אקסלרוד פה חיפה

והריני להציג בזה כמה תשובות שקבלתי מהרבנים הגאונים שליט"א

(א)

משה שטרנבוך

רא"בד לכל מקהלות האשכנזים

מח"ס מועדים וזמנים ושו"ת תשו' והנהגות

רב ביהכ"נ הגר"א ור"מ במרכז התורה הר נוף

סגן נשיא העדה החרדית בעיה"ק ירושלים ת"ו

לכבוד הגאון מוהר"ר גדליהו אקסלרוד אב"ד בחיפה שליט"א

קבלתי מכתבו בו עם קו' ומעורר על הרבה פירות המצויים בשוק שהם מהרכבה מין בשאינו מינו שאסור מכ"ת לנוטעם ולגדלם ולדבאיו מסייעם אותם ליטע ולקיים במה שאנו קונים מהם ובהכשר לכן מציע לאוסרם וממילא הם ירכיבו באופן המותר דוקא ופונה אל וועד הכשרות לעשות כן

ואני כבר התעוררתי על זה לפני שנים הרבה וכיררתי ונדמה שאין בזה חשש כלל ראשית היום

חיפה

שלום רב

הרה"ג יוסף אפרתי שליט"א ביקשני להשיב אל כת"ר בנוגע למכתבו שבענין הרכבות אסורות הנעשות לצערנו במשתלות.

נושא זה של הרכבות אסורות במשתלות מטריד אותנו כבר מזה שנים נעשו נסיונות במכון לחקר החקלאות עפ"י התורה לפתח ^{מכון החקלאות} כנות שתהיינה מותרות עפ"י ההלכה לדעת כל הפוסקים ויחד עם זאת גם תוכלנה להתחרות עם הכנות הרגילות עד כה ללא הצלחה משמעותית יש לזכור כי המחקר והפיתוח של כנות הוא ענף מדעי מאד מסובך שעוסקים בו כיום בכל העולם כך שהקושי בנושא מובן מאליו

לעת עתה לא מצאנו לצערינו את הדרך לתיקון ענין זה בכללותו יחד עם זאת באחת החוברות של "הליכות שדה" פורסמה בזמנו רשימה של כנות האסורות והמותרות לתועלת חקלאים ושתלנים שומרי מצוות.

בכבוד רב ^{איתן 229497}

הרב מרדכי בידרמן

מנהל המדור למצוות התלויות בארץ

אברהם ישראל רובין

רב ומו"צ וראש בד"ץ מהדרין

מת"ס שו"ת נהרות איתן ועמודי שש

רחובות

(ב)

ב"א יום ר"ח ניסן התשס"ו

למעכש"ת הגאון החסיד מוהר"ר גדליהו אקסלרוד שליט"א

אב"ד ביה"ד הרבני בחיפה

החיים הברכה והשלום למשמרת שלום

א. קבלתי את יקרת מכתבו אשר בו עומד בפרץ כדרכו בקודש אשר אני מכיר ומוקיר עוד מלפני עשרות שנים אשר שלח אגרות בענין הגבשושיות והליחות הקשות שסביב צומת הגידים והסכימו אתו פוסקי הדור והובאו דבריו אלו בהרחבה גם בספרי עמודי שש ועוד עניני זיכוי הרבים שפרסם במשך השנים ועתה התגבר כארי לעורר בענין

דרך כלל לא מרכיבם בענף כבימי חז"ל ופוסקים רק שופכים בכף ואינו ניכר באילן כשני עצים רק כעין זריקה עיין פתחי תשובה ר"ס רצ"ה שמביא הח"ס שרק בשניהן קיימין כמו ענף בעץ אסור אבל כשכלה לא רצה להורות באיסור ע"ש ואף שבחזו"א כלאים ב"ט"ז פשיטא ליה שגם בארץ אסור..וכן אנו נוהגים מ"מ אין הדבר ברור ובזכרוני שהרב ניימארק מת"א דן ומביא להקל ועכ"פ לא נוכל להרעיש ע"ז

ומאידך חידוש אצלי עיקר דבריו שמסתבר היום מרכיבים במורכב כבר ובה אין איסור כלל וכמבואר להדיא בש"ע יו"ד ס"ס רצ"ה ולכן א"ז הגרא"ז מרגליות התיר אתרוג המורכב שהיום מרכיבים במורכב ואם כן לא נעבדה כאן עבירה וביותר עיקר האסור לקיים מורכב אינו ברור כלל אף שמפורש בש"ע וכבר העיר בזה בשו"ת חת"ס ח"ו סימן כ"ה ע"ש ובפרט אם לא ניכר היטב כמו בענף ע"ש ובחזו"א גופא ספוקי מספקא ליה אם אסור מה"ת ועיקר החשש בדרבנן וכמבואר בפוסקים וע"ז סומכים להחזיק פרדסים עם תפוזים שמורכבים בחושש שמה"ת אין איסור קיום ומדרבנן אולי נקרא מינו ולא חששו ללפני עור (אבל אמת ששמעתי על הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שהיה לו איזה שותפות בפרדס וכששמע שיש חשש מיהר להפקירו בפני שלשה ומרוב חסידותו נהג כן)

ובמכתבו מביא מחקלאי שמרכיבים בענף גם היום ובאינו מינו ממש וז"ד חידוש אצלי וראוי לברר הדבר היטב ואני תמה שבמכתבו מביא שאם נאסור ילכו למכון וולקאן ברחובות וימצאו דרך היתר ופלא הדבר שאם באמת יש אפשרות כן למה לאסור ויפנו אנו נפנה היום...נציע להם ומסתמא ישמעו אם אין בזה הפסד ואני כותב בחיפזון ומתוך טירדא אבל היות והמציאות צריך עוד בירור כותב אני מה שהעברתי מקופיא וה' יעזור שלא ניכשל בדבר הלכה ונעשה רצונו ית"ש והנני מצפה בכליון לישועת ה' ורחמי שמים מרובים משה שטרנבוך

ראב"ד

(ג)

הרבנות הראשית לישראל אגף הכשרות הארצי המדור למצוות התלויות בארץ

א' אדר תשס"ו

לכבוד הרה"ג גדליהו אקסלרוד שליט"א אב"ד

ולהרכיב עצי פרי שלא יהיו כלאיים

לכן פונה כת"ר שליט"א לרבנים הגאונים שליט"א העומדים בראש מערכות הכשרות להתכנס ולעמוד בפרץ ולתקן מזבח ד' ההרוס בשטח זה. ע"כ תוכף דברי כת"ר שליט"א

(ב) והעתקתי בתוספת אמרים קצת את תוכן דבריו הצודקים בארוכה ולא נגרע דבר באלו כי לשאר דבריו בבירור זה לדברים אלו כאתינא ונתחיל לדון בענין זה מנקודת הסוף של החקירה הדרישה שבדבריו

איתא בש"ע יור"ד סי' ש"ג סעיף א' וז"ל הוואה כלאיים של תורה על חברו אפילו היה מהלך בשוק קופץ עליו וקורע מעליו ואפילו היה רבו עכ"ל ובש"ך כתב שם במקום שיש חילול ד' אין חולקין כבוד לרב עכ"ל מבוארים הדברים דאיכא חיוב להוריד ולהסיר איסור של מעשה עבירה מידית כלשונו "קופץ" ובשלימות וקורעו מעליו 'אפילו במקום דאיכא כבוד הבריות שהוא בשוק ואפילו זהו רבו שחייב בכבודו במקום דאיכא חילול ה' דוחה כבוד הבריות ואפשר דהוא ק"ו דדוחה כבוד הבריות

ונראה דדין קופץ וקורעו מעליו ואפילו בשוק הוא דין קדימה בהפרשה מאיסורין ובכופין שלא לעבור על המצות לא תעשה ומצוות עשה שאין מתן שכר בצדן (כמבואר בסוגיות הגמ' כתובות מ"ט ע"ב ובתוס' ד"ה אכפיה ובשבועות ל"ט ע"א במקום שיש בידם למחות ועוד) אבל אין זה פוטר את מי שלא ראה את חברו ללכת כלאים וכד' אלא שמע שחברו הולך בכלאים שצריך להודיעו ולשכנעו ע"י אחרים בהקדם (וכיום א"א בטלפון ובמכשירים אלקטרוניים אחרים) שיסיר הוא הלוכש עצמו את הכלאים מעליו או להודיעו לחברו שילך אליו ללוכש לשכנעו ואף להסיר ממנו בפועל הכלאים כדין הוואה את חברו שלובש כלאיים "שקופץ וקורעו מעליו" וכן לעשות השתדלות בגרמא כמו שנמצא ברחוק ממנו שחבירו יודיע לחבירו מי שבידו לעשותו שחברו יסיר הכלאים ממנו ואין להתמהמה בכך אף בהשתדלות הגרמא כי לכל אחד מהמתעסקים בזה איכא דין שחל עליו של "קופץ" ולא לעשות חלקו ועי"ז ידחה קץ הסרת הכלאים אלא יעשה כל מה שביכולתו מיד ודין קדימה זו מסתבר דאין זה קדימה בעצם מעשה החיוב של ההפרשה מאיסורין וכפיה שלא לעבור על האיסור דבעצם

אשר דשו רבים ללא שימת לב על מה מהלכים בענין אילנות עושי פרות בארה"ק אשר אחוז גבוה מהם מורכב כלאים האיסור מן התורה גם עצם הנטיעה וגם קיום האילן כגון השקאה והניכוש האסורים מדאורייתא כמובא בש"ע יור"ד סי' רצ"ה, הגם שהפרות מותרים באכילה

וקונטרס שלם בחו"ב בטוט"ד צירף על האיסור של רוצה בקיומו ובין הדברים צידד לומר בהוכחות חותכות שיתכן שפעולת קניית הפרות שהיא מביאה לכך שהחקלאים ימשיכו לגדל האילנות באיסור שהרי אם לא יקנו הפירות לא יגדלו ולא ינטעו האילנות ולכן בקניית הפירות יש מקום לומר שהיא פעולה של רוצה בקיומו של איסור כמבואר בע"ז דף ס"ד ע"א וברש"י שם ויעוין בחו"א הלכות כלאיים

ולכן אפשר"ל שהמשגיחים המבקרים בפרדסים שבהם אילנות המורכבים לברר איזה עצים הם לא עורלה ומקבלים משכורת על כך לכאורה הם רוצים בקיומו של איסור

וכן דן דאיכא ביה שאלה של איסור מסייע בידו עוברי עבירה בקניית הפרות והגם שאיסור מסייע הוא כאשר בודאי על ידי הפעולה יעשו עבירה אולם כאשר השאלה היא על פעולה כללית שיתרו בחקלאים להפסיק לנטוע אילנות בהרכבה ואם ינשיכו בזה לאיקנו מהם פירות הציבור הגדול שקונה בהכשר מהודר בודאי שיתחשבו בזה וחלק ניכר ינטעו עצים באופן המותר וא"כ הקניה של הפירות ע"י הכשר הרבנים המכשירים בלי שמתרים במגדלי הפירות אולי יש בזה משום מסייע לעוברי עבירה ר"ל

ועוד על האמור לעיל איכא כאן דין של הכיח תוכיח את עמיתך כאשר אפשר למנוע איסור ע"י התראה במגדלי הפירות שלא יקנו מהם מאילנות מורכבים לכאורה חייבים למנוע האיסור כי חייבים למנוע אדם מישראל לעבור עבירה ורק מ"ע שמתן שכרה בצידה אין כופין והאריך במקורות קדש בזה

וסיים בתביעה נחרצת לאמור שכאן ידינו תקיפה כי כאשר בעלי הפרדסים ידעו שיפסיקו לקנות מהם פירות באופן זה יאלץ אותם שיפנו למכון וולקני שבעירנו רחובות שאלו הם שמכנים עבורם את כל ההרכבות המותרות והאסורות שיעשו ההרכבות בצורות המותרות בלבד ע"פ דיני תוה"ק ובודאי אפשר לנטוע

הכשלת הרבים בקום ועשה

ובענין לענין שאנו עוסקין בו שוב היה בפנינו בקבלת ענבים ביקב שעומד תחת פיקוחנו כשרותית נעשה ביקורת כשרות קבועה על כשרות הענבים מחשש ערלה וכיניהם נעשה פיקוח בחווה נסיונית של הפקולטה לחקלאות בביקורת אחרונה כשרותית זמן קצר לפני הבציר בחווה זו נתברר על ידי המשגיח שעושה עבודתו נאמנה דרך המדריך החקלאי שדרש וחקר אותו היטב שבשלב מסוים בין שורות הכרמים נזרעו עגבניות (ירקות) באופן שהוא כלאי הכרם לכל הדעות ואסור בהנאה ברור הדבר מאליהם שאנחנו לא קבלנו ח"ו את הענבים ליקב שבפיקוחנו אבל מה שעמד בפנינו שידענו בידיעה ברורה שהענבים יעברו עכשיו ליקבים אחרים אף אלו שבכשרים מהודרים ולפי פסק מרן הגר"ש וזנר שליט"א ששמע את כל הפרטים הדק היטב חל איסור מוחלט למכרו אף ליקבי גוים מחמת האיסור הנאה שיש בו ושיש לעשות כל מה שביכולתנו שישמידו ענבים כליל ובתחילה השמדת הענבים על ידם היה בעינינו ללא כל סיכוי שישמעו לנו כי לגוף זה אין קשר איתנו וזה היה רחוק מהמציאות אבל אחר מחשבה בנושא ובחסדי ד' וסיעתא דשמיא עירבנו בנושא את מי שיש ביכולתו לעשות פרופסור בפקולטה לחקלאות שומר תומ"צ המוכר לנו היטב שנכנס לעובי הקורה וטיפול בחומרת הענין לא רק שלא יעבירו הענבים ליקבים בהכשר אלא שישמידו הענבים כליל כמות גדולה לא מבוטלת בגדלה של ענבים כלאי הכרם האסורים בהנאה ובהשתלשלות הדברים כאן במעשה דכלאי הכרם הרי הדין קופץ וקורע בגד כלאים חל פה אבל בשלבים ראשית שלא קבלנו ענבים ביקב ואחר כך חל חובה למצוא הדרך למנוע הכשלת הרבים ושישמידו כליל את הענבים הנ"ל והוא לגרום בגרמא למצוא מי שביכולתו להשפיע על מי שביכולתו להשמידם וללא השתית זמן קורעו מעליו מיד אפי' בשוק הרי שדין הקדימה היא לא בעצם החיוב שעל כל המטפלים חל בשווה אלא הדין קדימה היא בהשתלשלות מציאות הדברים שהראשונים שחל עליהם החיוב היו אנו מערכת הכשרות ולאחריו הפרופסור הנ"ל שותומ"צ שיש בידו להשפיע שחל עליו החיוב לעשותו וכן הלאה ועוד הרבה דוגמאות מעשיות יש בעולם העשיה של עולם התיקון לתקן עולם במלכות וכו'

מעשה החיוב שכל אחד חייב לעשות חלקו כולם שווים בזה לטובה בחיובם לעשות כל מה שביכולת להסיר מעשה האיסור ובמהירות האפשרית אלא דהדין "הקדימה" הוא בזה שקרוב קרוב קודם בזה שכל מי שקרוב יותר מצד מציאות הדברים להסיר האיסור ומידית יותר דהינו שיש ביכולתו במציאות לעשות יותר מחמת שהוא קרוב יותר לדבר וכו' חייב לעשות זאת מקודם בדוגמא כיום שהודיעו לממונים על כך (מגד"א וזק"א) על פצועים מתאונת דרכים וכדו' למקום שצריך להגיש עזרה מי שנמצא בקרבת מקום חייב לרוץ ראשון למקום ההצלת נפשות ולא לומר שהרחוק ממנו מן הממונים או ילך לשם ויפטר הוא ממנו והוא מחמת שיש בידו יותר להציל נפש מישראל והוא שבמציאות הוא קודם להצלת נפשות ולא מחמת שבעצם החיוב של הצלת נפשות הוא קודם לחברו דבהצלת נפשות ובדין ערבות כל ישראל ערבים זה לזה וה"ה בלאפרושי מאיסורא כולם שווים ביסוד חיובם לטובה ולהצלה ולברכה

ג) כן הוא הדבר הזה דכל מי שיכול לטפל בזה ולהסיר המכשול ולהגיע למקומות הנכונים לממונים שיש בידם להסיר המכשול של כלאי הכרם וכלאי האילנות חייב לעשות כל מה שביכולתו ומי שיש יותר בידו לעשות ובמהירות יותר חל עליו דין קדימה לפני האחרים ופעמים חייב לעזוב ענינים אחרים של רשות ופעמים אף עניני שמים אחרים ולטפל בענין זה והנה החוש והמציאות מעידים שבטפול בדברים הצריכים תיקון על ידי מי שקרוב לדבר מצליחים בחסדי ד' להסיר מכשול

ויוכיח פיקוח על הזריקות בעופות שאחר שהממונים על הכשרות העוסקים בזה הודיעו נחרצות בצורה חדה וחד משמעית לבעלי המשחטות וכדו' שלא יאשרו עופות לשחיטה מוזרקים ללא פיקוח או ללא זריקות כלל (במדת האפשר) בעלי המשקים מגדלי העופות נכנסו ללחץ ולתלם לקים פיקוח מלא בהוראות הרבנים ומשתפים פעולה מלא עם המשגיחים במשקים גם בדברים הקשין להם להעשות מפני שיודעים כי פרנסתן תלויה בזה אבל לומר שלום עלי נפשי ולזרוק הטיפול בדבר על מי שאין ביכולתו לתקנו שוב הוי מעלים עין מחיוב הסרת מכשול מדרך בת עמי ומהפרשתן מאיסורין ובכופין שלא לעבור על המצוות ופעמים הוא

הדור שליט"א

ועוד י"ל דאם אפשר להשיג המטרה להפסיק גידול כלאי אילנות וכלאי הכרם בדרכים אחרות אפי' קשות חיבים להעשותם בכל מילי דאפשר ואז יהי' אסור להשתמש בדרך (שלגבי זה היא קלה יותר של השבתת העם מקנית פירות משום שהיא דרך של הפסד וצער ואסור להעשותו במקום שאפשר בדרכא אחרינא דאז שלא לצורך מיקרי

בכבוד רב ובברכה

אברהם רובין

ב"א ל' מנ"א אדר"ח אלול ה' תשס"ו

תגובה למכתב כבוד הרבנים הגאונים שליט"א המובאים לעיל

מה שכתב הגאון מוהר"ר משה שטרנובוך שליט"א ראב"ד העדה החרדית ירושלים וציין כמה נקודות

אוצר החכמה

(א) שכפי ששמע היום אין הרכבות אסורות ורק מטיפים לעץ שרף של עץ אחר שאין בזה משום הרכבה

(ב) דעת החתם סופר שכאשר אינה ניכרת ההרכבה האסורה אין איסור קיום עליה

(ג) שכיום מרכיבים במורכב ואין זה אסור כי הכל הוא אותו המין

(ד) שאפשר לכותב המכתב לפנות למכון וולקני ולבקש שיעשו הרכבות מותרות

ומסיים מכתבו שהמציאות עוד צריכה ברור

והנה מה שכתב שכיום אין הרכבות אסורות כנגד זה הבאתי לעיל מכתב שנתקבל אצלי מהרה"ג מוהר"ר מרדכי בידרמן שליט"א מנהל המדור למצוות התלויות בארץ שכתב בזה הלשון... נושא זה של הרכבת אסורות במשתלות מטריד אותנו כבר מזה שנים... לעת עתה לא מצאנו לצערינו את הדרך לתיקון הענין בכללותו יחד עם זאת שאחת החוברות של "הליכות שדה"פורסמה בזמנו רשימה של כנות האסורות והמותרות לתועלת החקלאים ושתלנים שומרי מצוות עכ"ל

הרי יש לפנינו מידע מאילו הממונים לטפל בנושא הזה שיש הרכבות אסורות וכן כותב שטיפלו בנושא ולא הצליחו להסדיר בדרך

וצא ולמד מענין זה שאנו עוסקים בו בו כלאי אילנות עצמו שלכת"ר שליט"א חלה התעוררות בדבר שהוא פרוץ כי כך זיכוהו מן השמים אז עצם עשיתו בהתעוררות לכתוב אגרות הלכה והתעוררות ביד הרצים לידי הרבנים שעוסקים בזה שיש ביכלתם לעשות והוא הדין קדימה הראשונה שאצלו אז היה חיוב של קופץ מיד וקורעו ואחר שהרבנים קבלו את הכתבים והתעוררו בזה חל עליהם קופץ מיד וקורעו לטפל בזה כל אשר ביכולתם ואפשרי הדרך להעשותם ולהפעיל ולהסדיר את כל הנדרש לאפרושי מאיסורא זו של כלאי אילנות וכלאי הכרם ומש"כ כת"ר שליט"א שע"י שקונים את הפירות הוי רוצה בקיומו וכנ"ל טענה זו לענ"ד צריכה הבהרה דהרי זה ברור דיחיד שישבות מלקנות פירות כמחאה אין במעשיו כלום וכן יחידים ואפילו רבים פעמים גם אין במעשיהם הרבה מן התיקון שבדבר דכדי להשפיע על בעלי הפרדסים אין לנהוג ולהכפיפם לדרישות ההלכה בגידול מטעים צריך שירגישו הדבר בכיסם שהוא ממונם נפסד וזהו רק בחיסרון ניכר של קנית פירות ולזה צריך ציבור רבים גדול משמעותי וזה אמנם תלוי ברבנים נותני ההכשר לפרסם לרבים לא לקנות פירות מהם אבל אין זה החלטה פשוטה דצריך להחליט בזה פוסקי הדור כמו שכתב כת"ר שליט"א והוא משום דאיכא ילדים וחולים דנצרכים לזה וכדו' וקשה הדבר להשביית העם מלאכול פירות אף לזמן לא ארוך עד שיעמדו הדברים על תיקונם ולכן כ"ז דעדיין לא הוחלט על כך באופן ציבורי על כל יחיד וציבור אין בו כלל משום רוצה בקיומו

ולרבנים עצמם נותני ההכשר אלו דיש בידם להעשות הרי הם חיבים להיות "קופץ וקורע מיד" את הכלאים צריכים להעשות כל שביכולתם וכנ"ל והוא דבר שאפשרי לעשותו רק צריך להיות "יכול ורוצה" להעשות ואז לא צריך להגיע לשביתת קנית פירות ע"י הציבור דאיכא ביה טרחא דצבורא וכנ"ל אבל אחר שנעשו כל הפעולות ונראה שאין אפשרות אחרת לתיקון הדבר אז השבתת הציבור מקנית פירות אפילו במקום טרחא דציבורא פעמים צריך להעשות זאת מגדר "קופץ וקורע מיד" דהרי מצד זה יש הלכה דבמקום דאיכא חילול ד' אין חולקין כבוד לרב ונדחה כבוד הבריות ופעמים גם כאן נדחה הצורך בקנית פירות והכל נמדד בשיקול הדעת של הממונים בדבר הרבנים ובהתיעצות עם פוסקי

גבייהו ויתבי וקא מיבעיא להו שכרו לשבור ביין נסך מהו מי אמרינן כיון דרוצה בקיומו אסור או דלמא כל למעוטי תפלה שפיר דמי אמר רב נתמן ישבור ותבוא עליו ברכה לימא מסייע ליה אין עודרין עם העובד כוכבים בכלאים אבל עוקרין עמו כדי למעוטי את התפלה וברש"י שם בד"ה אבל עוקרין ז"ל להשלכן לאיבוד ואע"ג דרוצה בקיומן שלא יעקרו מאליהן עד שיעקרום הוא עכ"ל

אוצר החכמה

והבאנו ראיה מרש"י זה וזה פשטות דברי הגמרא שיש איסור רוצה בקיומו וכתוס' שם בד"ה אין עודרין מפרשים שאין מדובר בכלאי הכרם וראיה מכאן שרוצה בקיומו הוא לא רק באיסורי הנאה אלא גם באיסור כזה שקיומו כל רגע מהווה עבירה אפילו שאינו איסור הנאה וזה הוא נדוננו שכל רגע של קיום מתמשך האיסור ויש כאן איסור רוצה בקיומו וכאן מדובר שזה ששוכרין אותו לעקור את הכלאים אינו גורם עיכוב בעקירת הכלאים ובכל זאת מכיון שרוצה שהוא יעקרום אי לאו הסברא שכל למעוטי תפלה שפיר דמי היה איסור רוצה בקיומו ולכאורה מכאן ראיה שמי שקונה פירות שקיומם באיסור הגם שהם תלושים ועליהם אין איסור קיום אך הוא רוצה שיהיו פירות אלו בשוק מכיון שערבים הם עליו הרי שרוצה הוא שימשיכו פירות אלו להגיע לשוק ושימשיכו לגדלם באיסור וודאי שיש בזה משום אביזריהו דרוצה בקיומו ואולי יש בזה ממש גדר רוצה בקומו בכדי שיהיה לו פירות אלו ולעיל הבאנו מהחזון איש שכתב באיסור דנדוננו את ענין רוצה בקיומו של איסור

אוצר החכמה

וזה בנוסף לאיסור מסייע לעוברי עבירה שהזכרנו לעיל בשם מרן הגר"ש וואזנר שליט"א שאמר שיש לחשוש לזה וכן יש כאן הדין של הרואה כלאים על חבירו קופץ וקורעו בשוק מדין הוכח תוכיח את עמיתך ומדים הפרשה מאיסור מדין ערכות ק"ו שכאן ע"י קניית הפירות שניטעו באיסור ונתגדלו באיסור יש משום עידוד ועזרה רח"ל בהמשכת מעשה האיסור ועל כן באתי לעורר ולבקש מכב' הרבנים הגאונים פוסקי הדור ומנהיגי הדור שיתנו הוראה לטפל בענין ולא להרפות עד שיתוקן הענין כי בידינו לתקן הענין זה

וע"ז באעה"ח יום הנ"ל

הרב גדליהו אקסלרוד

חיפה ת"ו

השתדלנות ובדרך הנסיון לפתח רק הרכבות מותרות והמצב נשאר כשהיה שיש הרכבות אסורות וכפי שכתבנו במאמר שהענין אינו נוגע רק לחקלאים שומרי מצוות אלא לכלל ישראל הן מצד רוצה בקיומו של איסור הן מצד מסייע לעוברי עבירה הן מצד הערכות שכל ישראל ערבים זה לזה והרואה חבירו הולך בכלאים בשוק קופץ עליו וקורעו וכתבנו שיש בידינו את הכח לעשות תיקון בזה

כן מה שכתב הגרמ"ש שליט"א שלדעת החת"ס כאשר ההרכבה אינה ניכרת אין איסור קיום ראשית בזה לא תיקו את איסור ההרכבה עצמן וכן כתבתי במכתבי מתאריך י"ח טבת ש"ז ששאלתי חקלאי שומר מצוות שאמר לי שההרכבה ניכרת גם אחרי כמה וכמה שנים ועתה לקראת הדפסת ספרי זה פניתי שוב לחקלאי אחר שומר מצוות וגם הוא אמר לי שמקום ההרכבה ניכר בעץ גם לאחר הרבה שנים

בענין מכתבו של הגאון מוהר"ר אברהם י. רובין שליט"א מרחובות ראש בד"ץ מהדרין שבמכתבו המריצני ועודד אותי להמשיך ולעורר על הפירצה האמורה ואני מודה לו בזה על כך כי דברי תורה צריכים חיזוק וכידוע שענין המוזנח הרבה זמן יש הרבה קשיים בתיקונו ושלחתי מכתבו לכמה וכמה רבנים המטפלים במתן הכשרים למען יתרשמו מדבריו בכלל ובפרט ממה שכותב שבלי שיתאחדו כל הרבנים הממונים על מתן ההכשרים ויטכסו עצה בזה אי אפשר יהיה לתקן מה שצריך תיקון

וסיפר לי הר"ר עמרם שפירא שליט"א המזכיר של כבוד מרן הגאב"ד דירושלים מוהרר"י ווייס שליט"א שכאשר ביקר אצל כבוד הגאב"ד מרן הגאון מוהר"ר שמואל וואזנר שליט"א מח"ס שבט הלוי וסיפר לו מרן הגאב"ד על ביקורי אצלו ועל בעית הרכבות האילנות האסורות והגיב על כך בעל שבט הלוי שבודאי יש כאן בעיה של מסייע ידי עוברי עבירה ע"י קניית פירות אלו

ורציתי להעיר על נקודה שכתב הגררא"י רובין שליט"א בסוף מכתבו בענין רוצה בקיומו של איסור וז"ל במכתב...דיחיד שישבות מלקנות פירות כמחאה אין במעשיו כלום וכן יחידים ולכן אין בזה גדר רוצה בקיומו של איסור והנה המקור לחשש רוצה בקיומו של איסור בנדוננו הוא הגמרא בעבודה זרה ס"ג ע"ב יתיב רב נחמן ועולא ואבימי בר פפי ויתיב רבי חייא בר אמי